

СТРАТЕГИЧЕСКАТА РАМКА НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА – ПРОБЛЕМНИ ОБЛАСТИ И ВЪЗМОЖНИ ПОЗИТИВНИ ЕФЕКТИ ЗА ОСНОВНИТЕ УЧАСТНИЦИ

Снежана Веселинова Найденова

Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов

Катедра „Индустиален бизнес и предприемачество“

e-mail: d020421219@uni-svishtov.bg

Резюме: В съвременните условия на глобализация, динамични промени и икономика, базирана на знанието, образованието е основополагащ фактор за изграждане на личности с ясно заявени граждански позиции и конкурентни предимства на пазара на труда, където качеството има все по-голямо значение. В статията са разгледани основните дейности на министерството, свързани със създаване на нов образователен модел, фокусиран върху образователните потребности на отделната личност и осигуряване на качествено образование, което да гарантира бъдеща професионална реализация. Акцентира се върху съчетаването на традиционните похвати с адаптиращи се към промяната подходи и инструменти, измествайки фокуса от централизирана към децентрализирана образователна политика, която да даде възможност на всеки да участва в образователния процес и да придобие личностни и професионални компетенции, необходими за успешната реализация. Изясняват се приоритетните области, заложи в Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България през следващите десет години.

Ключови думи: образование, образователна система, образователни институции, образователни стратегии.

JEL: O10, O35, O43, O44, I20, I28.

STRATEGIC FRAMEWORK OF THE EDUCATIONAL SYSTEM - PROBLEM AREAS AND POSSIBLE POSITIVE EFFECTS FOR THE MAIN PARTICIPANTS

Snezhana Veselinova Naydenova

D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov

Department of Industrial Business and Entrepreneurship

e-mail: d020421219@uni-svishtov.bg

Abstract: In the current conditions of globalization, dynamic changes, and a knowledge-based economy, education is a fundamental factor for building individuals with clearly stated civic positions and competitive advantages in the labour market, where quality is increasingly important. The article discusses the main activities of the Ministry of Education and Science related to creating a new educational model focused on the educational needs of the individual and providing quality education to ensure future professional realization. The emphasis is on combining traditional techniques with adaptive to change approaches and tools, the focus being shifted from centralized to decentralized educational policy, which will enable everyone to participate in the educational process and acquire personal and professional competencies necessary for successful implementation.

The priority areas set in the Strategic Framework for the development of education, training, and learning in the Republic of Bulgaria in the next ten years have been clarified.

Key words: education, educational system, educational institutions, educational strategies.

JEL: O10, O35, O43, O44, I20, I28.

Въведение

В съвременните условия на глобализация, динамични промени и икономика, базирана на знанието, образованието е основополагащ фактор за изграждане на личности с ясно заявени граждански позиции и конкурентни предимства на пазара на труда, където качеството има все по-голямо значение. Образованието е процес на придобиване на съвкупни знания, развитие на умения, ценности, навици и убеждения, целенасочен процес на възпитание, на изграждане на характера, процес на предаване и разпространение на знания и формиране на интелектуална култура. То е фундаментален фактор за развитието на личностните и професионалните способности и за изграждане на чувство за самоуважение, самоувереност и социално-икономически просперитет. За да постигне тези цели, образователната система следва да съчетава традиционните с адаптиращите се към промяната похвати, измествайки фокуса от централизирана към децентрализирана образователна политика, предоставяща възможност на всеки да участва в образователния процес, за да придобие личностни и професионални компетенции, необходими за успешна професионална реализация. Функционалността на образованието се основава на принципи като (ЗПУО, 2016): единна държавна и образователна политика за осигуряване на правото на предучилищно и училищно образование, равен достъп до качествено образование, недопускане на дискриминация, опазване и развитие на българските традиции, прилагане на иновативни и ефективни педагогически практики, прозрачност и предвидимост на развитието в образователната сфера и др.

Обект на изследване е образователната система, ориентирана в търсенето на възможности за комбиниране на традиционните похвати с иновативни методи, адаптиращи се към промяната и изместване на фокуса от централизирана към децентрализирана образователна политика, която дава равни възможности на всички участници в образователния процес. Акцентът е поставен върху основното и средното равнище на образование. **Предмет** на настоящото изследване са образователните стратегии, насочени към реализиране в различните образователни институции съобразно потребностите на обучаемите. Отчита се тенденцията за популяризиране на ученето като перманентен процес. **Целта** на изследването е да се идентифицират основните проблемни области и потенциалните позитивни резултати и ефекти от прилагането на политиките, заложи в Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Р България през следващите десет години.

Основните задачи на изследването са:

✓ Дефиниране на макрорамката на образователната система от позициите на терминологично-понятийния апарат и функционално-управленския контекст.

✓ Очертаване на законодателната и стратегическата рамка за развитие на образователната система, с акцент върху основното и средното равнище на образование.

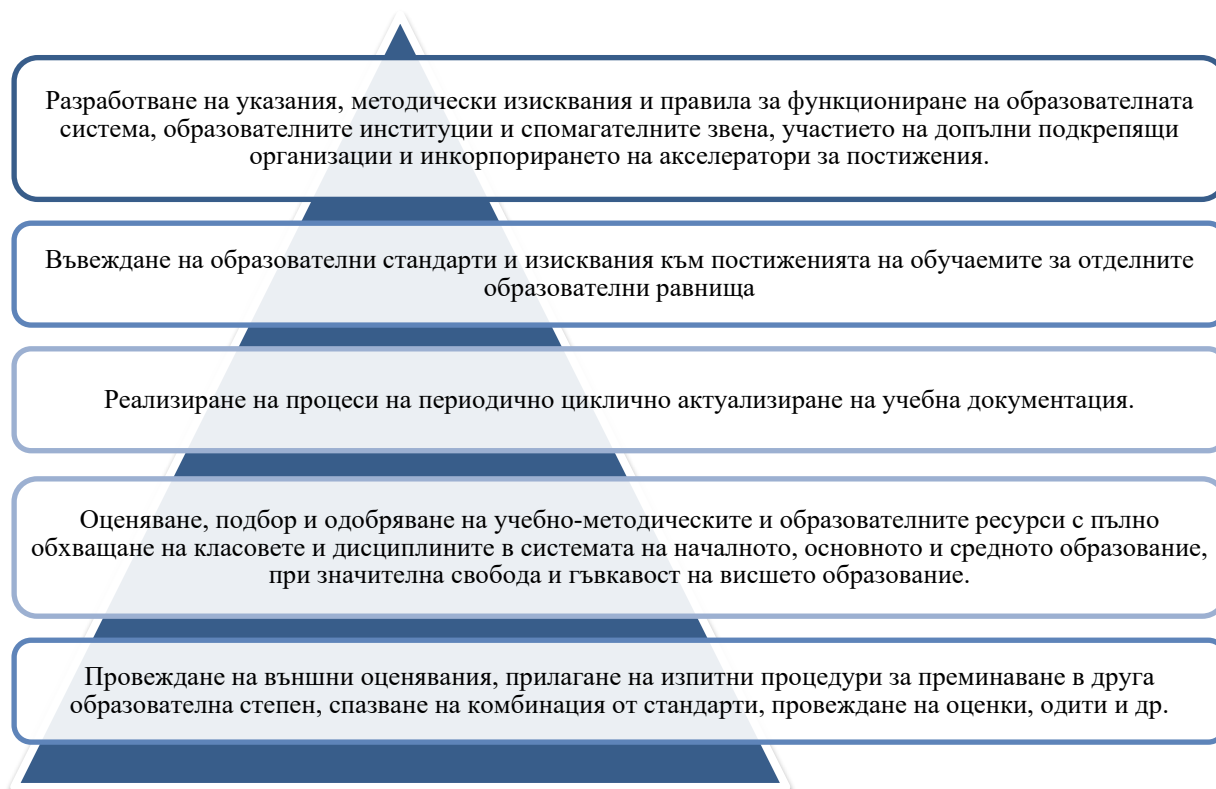
✓ Обобщаване и систематизиране на потенциалните проблемни области и възможните позитиви/ефекти за отделните участници в образователната система, произтичащи от стратегическата макрорамка за развитие.

1. Българската образователна система – същност, функции и структура на българското образование

Българската образователна система разполага с вековни традиции и богат опит, обусловени от общественно-икономическата характеристика на обществото и основните направления в развитието на образованието (Севдалинова, diuu.bg). В условията на икономика, основана на знанието, усилията на образователните политики са насочени към придобиване и развитие на индивидуални компетенции на личността, а чрез осигуряването на благоприятни условия за учене през целия живот – гарантиране на по-големи възможности за адаптиране към бързо променящата се социално-икономическа среда и подготовка на висококвалифицирани кадри за професиите на бъдещето. Ученето е социална дейност, която предоставя иновативно интерактивно преживяване. В тази връзка педагогическият модел гарантира адаптивност и сътрудничество и развива компетентности като: умения за анализиране на различни възможности, задълбочено обосноваване на различни казуси, подходящо интерпретиране на разнообразна информация. В допълнение, подобряването на психоклимата в образователните институции повишава мотивацията, активността и усъвършенства самооценката.

В България от десетилетия се прилага централизиран модел на управление на образователната система, чрез който се осъществява контрол върху всички основни структурни формирания и обслужващи звена, съсредоточен в Министерството на образованието и науката, респективно – министърът. Моделът се отличава със значителна умереност, на чиято база се прилага комбинация от елементи, типични за различните модели на управление, с акцент върху възможните предпоставки за извличане на многопосочни позитиви и създаване на среда за ефективно функциониране на образователната система чрез съвкупност от единни стандарти, гъвкава рамка и специфични механизми и инструменти (Севдалинова, diuu.bg) (вж. фиг. 1).

Централният модел на управление, приложен в българската образователна система, предлага неограничени възможности, държавата да контролира спазването на общите стандарти в образованието (Севдалинова, diuu.bg). От подобни позиции децентрализацията, като част от глобалния процес на промяна, увеличава правомощията на местните и регионални власти и осигурява по-висока ефективност вследствие на по-активно и резултатно местно управление (Георгиев, 2007). Тя е в пряка връзка с модернизацията и демократизирането на образователната система и е в основата на преход към икономика, основана на знание. Очакваните резултати от тази дейност са: по-голяма ангажираност на обекта и субекта на предлаганите/получаваните образователни продукти и услуги, създаване на връзка между учебното съдържание и изискванията на бизнес средата, приспособяване на образованието към интересите и потребностите на обучаемите (Севдалинова, diuu.bg).

Източник: преработено и допълнено по: Севдалинова, diuu.bg.

Фигура 1. Основни инструменти за реализиране на многопосочни позитиви и създаване на среда за ефективно функциониране на образователната система

Структурата на образователната система в България е представена на Фигура 2 (Commission, Организация и структура на образователната система, 2019).

Предучилищно образование за деца от 3-годишна възраст до постъпването им в първи клас, като основната му цел е да изгради у децата умения и ценности, обвързани с училищната среда;

Училищно образование, което започва на 6-7-годишна възраст;

Гимназиално образование в общообразователните училища, където учениците се приемат след vii клас;

Висше образование, което предлага завършването на следните образователни степени: образователно-квалификационна степен "бакалавър"; образователно-квалификационна степен "магистър"; образователна и научна степен „доктор“.

Обучение и образование за възрастни, чиято основна цел е подобряване нивото на квалификация на безработни и заети лица, което им дава възможност за адаптация към бързоразвиващата се среда.

Източник: Commission, Организация и структура на образователната система, 2019.

Фигура 2. Структура на образователната система в България

Българското образование формира демократично общество, което изисква и отговорно гражданско присъствие. Съхраняването и утвърждаването на българската национална идентичност гарантира на поколения наред успешна личностна и професионална реализация и е предпоставка за успешен преход към зелена икономика. Законодателната рамка се фокусира върху ранното детско приобщаване към структурите на образователната система и развива потенциала на учениците, като ги насърчава към индивидуалност и повишава техните резултати, изграждайки културна и историческа идентичност чрез осигуряване на базисна и професионална подготовка (ЗПУО, 2016; МОН, Стратегическа рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България, 2021; МОН, Стратегия за възпитателната работа в образователните институции, 2019; Commission, Стратегия за учене през целия живот, 2021).

2. Законодателната и стратегическата рамка за развитие на образователната система

Образователната система носи отговорност за просперитета на обществото, като е огромно предизвикателство да отговори адекватно на промените в средата и да постигне удовлетворяване на обществените интереси. Именно динамичните промени в системата на образованието, засягащи същността ѝ (Севдалинова, diuu.bg), са и нейни стратегически цели, насочени към:

- насърчаване на самоуправлението и свободата на действие на регионално и училищно ниво;
- усвояване на минималните образователни изисквания и умения на учениците вследствие повишаване качеството на образованието и осигуряване на основно образование за всички;
- осъвременяване на системата за професионално развитие и квалификация;
- повишаване на социалната и професионална квалификация на учениците чрез завишаване нивото на владеене на български книжовен език и съответните чужди езици;
- използване на информационни технологии и компютърна техника.

Всичко това намира отражение в Закона за предучилищното и училищното образование, Закона за професионалното образование и обучение; Правилника за устройството и функциите на регионалните управления на образованието и редица Наредби. В член 3(1) на Закона за предучилищното и училищното образование (ЗПУО) се отчита официалното зачитане значимостта на възпитанието, а основните цели на училищното и предучилищното образование според член 5(1) на Закона се фокусират върху възпитателната роля, която съдейства за интелектуалното, емоционалното, духовно-нравственото и физическото развитие на всяко дете и ученик. Придобитите познания възпитават в духа на устойчиво развитие, демокрация и правова държава. Човешките права и свободи изискват активно гражданско участие и формират толерантно отношение към всеки гражданин (ЗПУО, 2016). Нормативно основните постановки относно възпитателната работа са регламентирани в: Наредба 13 за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование (21.09.2016), Наредба №5 за общообразователната подготовка (30.11.2015), Наредбата за приобщаващото образование (27.10.2017), Механизъм за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование (утвърден със Заповед № РД09- 5906/ 28.12.2017 г. на Министъра на образованието и науката), както и в Програмата за управление на правителството в Република България за периода 2017 – 2021 г. Възпитанието е неразделна част от училищното и предучилищното образование и е включено в Концепцията за ключовите компетентности (МОН, Стратегия за възпитателната работа в образователните институции, 2019). Възпитателният процес развива компетенции, целящи усъвършенстване на личността в процеса на обучение, насочен към постигане на лични и обществени цели, удовлетворяване на индивидуалните и обществени потребности и създаване на възможността за активно участие на всяко дете и ученик в регламентираните от МОН дейности. Като неизменна част от цялостния образователен процес, възпитателната работа характеризира всяка една от целите на образованието. Основа за възпитателната работа във всяка образователна институция е развитието и изграждането на ценности чрез иновативни и креативни педагогически дейности (МОН, Стратегия за възпитателната работа в образователните институции, 2019).

Програмата за развитие на образованието, науката и младежките политики в Република България е базирана на тезата за изграждане на европейска образователна и научноизследователска среда, подкрепяща стремежите на всяка отделна личност към творчество и професионално развитие. Успехът на личността се определя като най-важна задача на образователната система, следвайки принципа за равен достъп и осигуряване на възможността, всеки гражданин да упражни правото си на качествено образование съобразно личните му интереси, нужди и способности за участие в процеса на изграждане и провеждане на общите политики на Европейския съюз (Хазърбасанова, 2012).

Образователните политики създават условия за учене през целия живот, предоставяйки равен достъп до образование, отговарящо на световните тенденции и осигуряващо възможност, децата и младите хора да придобиват знания и умения и да израстват като изявени професионалисти. За да се постигне желаният ефект, е необходимо да бъдат отчетени влиянията, които някои фундаментални фактори оказват върху системата: променящата се демографска ситуация; обществените ценности; нарастващите изисквания на пазара на труда; развитието на технологиите; глобализацията; финансово-икономическата криза и др.

Основните дейности на министерството са свързани със създаването на нов образователен модел, който да се фокусира върху образователните потребности на отделната личност. Осигуряването на качествено образование гарантира бъдеща професионална реализация, кариерно и личностно развитие (МОН, Стратегическа рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България, 2021). Като приоритетна цел се извежда европейското качество на образованието и вчастност – на българската образователна система, което може да бъде постигнато чрез (МОН, Стратегическа рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България, 2021): изготвяне анализ на системата за качество на българското образование, съобразен не само с учебния процес, но и с интересите на потребителите; разработване на система от показатели, осигуряващи ефективност; изграждане на учебни програми, гарантиращи интегрираност; практическа приложимост на обучението, ориентирано към конкурентни резултати; усъвършенстване на системата за оценяване; пълноценно личностно развитие, изразено чрез разнообразяване и стимулиране на формите за възпитание и обучение; усъвършенстване модела за управление на образователните структури; подобряване контролната дейност и усъвършенстване на системата за инспектиране и за акредитация; утвърждаване на адаптивността като основен принцип в системата на висшето образование.

Предизвикателствата пред образователната система са и основен проблем на българското образование, респективно на социално-икономическото състояние, което констатира ранното отпадане на ученици от образователната система, както и значителния спад на грамотността на учащите, които остават

в системата, но не придобиват необходимите знания и умения и ключови компетентности. За справяне с настоящия проблем в българската образователна система са разработени редица национални и европейски програми, които гарантират достъп до качествено образование. Реализирането на младежкото предприемачество и превенцията на ранното отпадане, иницирането на доброволчеството осигуряват пълноценното участие на младите хора в социалния живот. В този контекст Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021-2030) е разработена в унисон с действащите нормативни документи. В нея са открити девет **приоритетни области** (вж. фиг. 3), инициращи постигането и съблюдаването на: *приемственост, партньорство и съгласуваност, измеримост, отчетност и устойчивост на резултатите, иновативност, прозрачност и популяризиране на мерките и резултатите.*

Адаптирано по: (МОН, Стратегическа рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България, 2021).

Фигура 3. Приоритетни области в образованието

Горепосочените области следва да се изпълняват в сътрудничество с всички заинтересовани страни, като се споделя визията за висококачествено, приобщаващо и продължаващо през целия живот образование съобразно националните традиции и ценности (МОН, Стратегическа рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България, 2021). Прогнозата

за следващите десет години прилага трайно устойчиви и надграждащи политики в областта на образованието, обучението и ученето. Това допуска гъвкавост на образователната система и лесна и бърза реализация в бързоразвиваща се среда. По този начин се гарантира дългосрочна устойчивост на успешните образователни практики.

Позитивни ефекти от образователните политики могат да се постигнат чрез реализирането на съвкупност от синхронизирани и едновременно координирани механизми, мерки и инструменти, обхващащи целия цикъл на образователния процес, всички участници в него и входно-изходните параметри на обучаемите (МОН, Стратегическа рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България, 2021) (вж. фиг. 4 и фиг. 5).

Източник: Преработено по (МОН, Стратегическа рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България, 2021).

Фигура 4. Обхват на възможните механизми, мерки и инструменти, дефинирани в образователните политики

Източник: Адаптирано по: (МОН, Стратегическа рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България, 2021).

Фигура 5. Основни цели, заложенi в приоритетните области на стратегическата рамка

Отправна цел на образованието е и оптимизиране на понятийно-терминологичния апарат, за да се постигне доближаване до реалните очаквания и резултати. Стратегически погледнато, образователните услуги са продукт на непрекъснати и задълбочени проучвания, изследвания и анализи. Актуализирането на наболелите проблеми и ефективните механизми за справяне с тях са средство за постигане на позитивни ефекти и реализиране на очакваните резултати в контекста на образователната система.

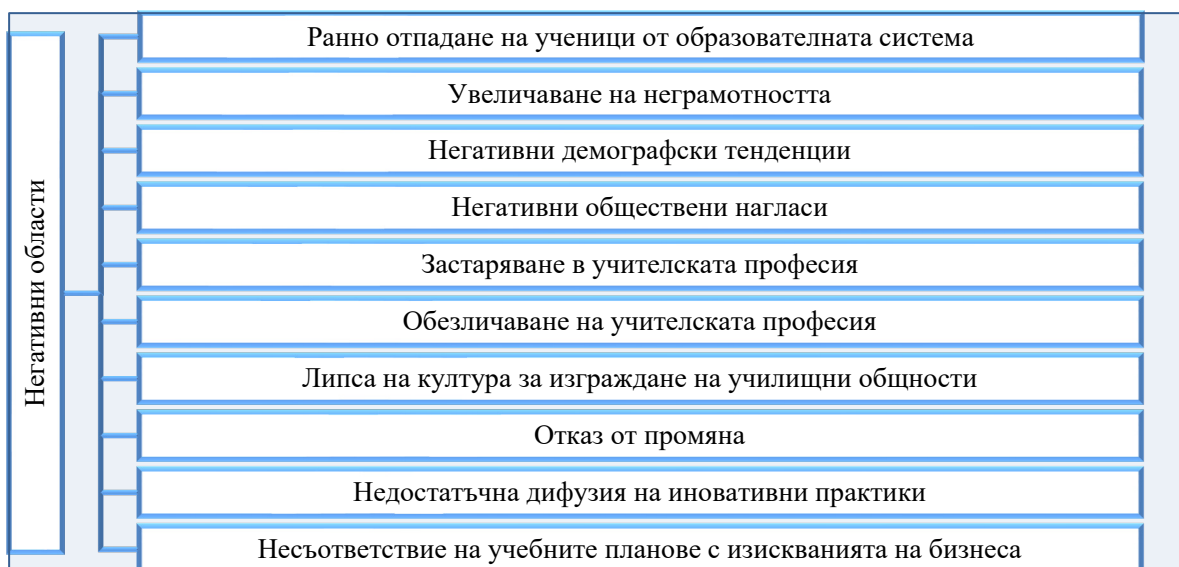
Ако в следващия десетгодишен период българската образователна система се придържа към съществуващата рамка, която идентифицира основните приоритетни области и онагледява потенциалните позитивни резултати и ефекти от прилагането на надграждащите политики, заложен в Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Р България, то тогава резултатността на образователните институции ще се измерва в дългосрочна устойчивост на успешните образователни практики. Сътрудничеството между образователните институции гарантира плавен преход между различните образователни степени и е предпоставка за устойчиво развитие в личностен и професионален план, което отговаря на целите, заложен в съвременните образователни политики.

Днешните учащи очакват персонален подход, личностна подкрепа, атрактивна учебна среда и свободен достъп до иновативните образователни ресурси, което е залог за придобиване на следваща образователна степен, респективно повишаване квалификацията на завършилите висше образование, както и отлична възможност за преквалификация. В тази връзка сътрудничеството позволява на институциите да създават и обменят добри практики в сферата на образованието, позовавайки се на придобития опит, както и да заимстват работещи педагогически модели, ориентирани към адаптивността на образователните структури. С оглед развитието на обществото тази споделена визия очертава плавен преход към целите и мерките, заложен в цитираните приоритетни области.

3. Проблемни области и възможни позитивни ефекти при реализиране на стратегическите инициативи за основните участници в образователната система

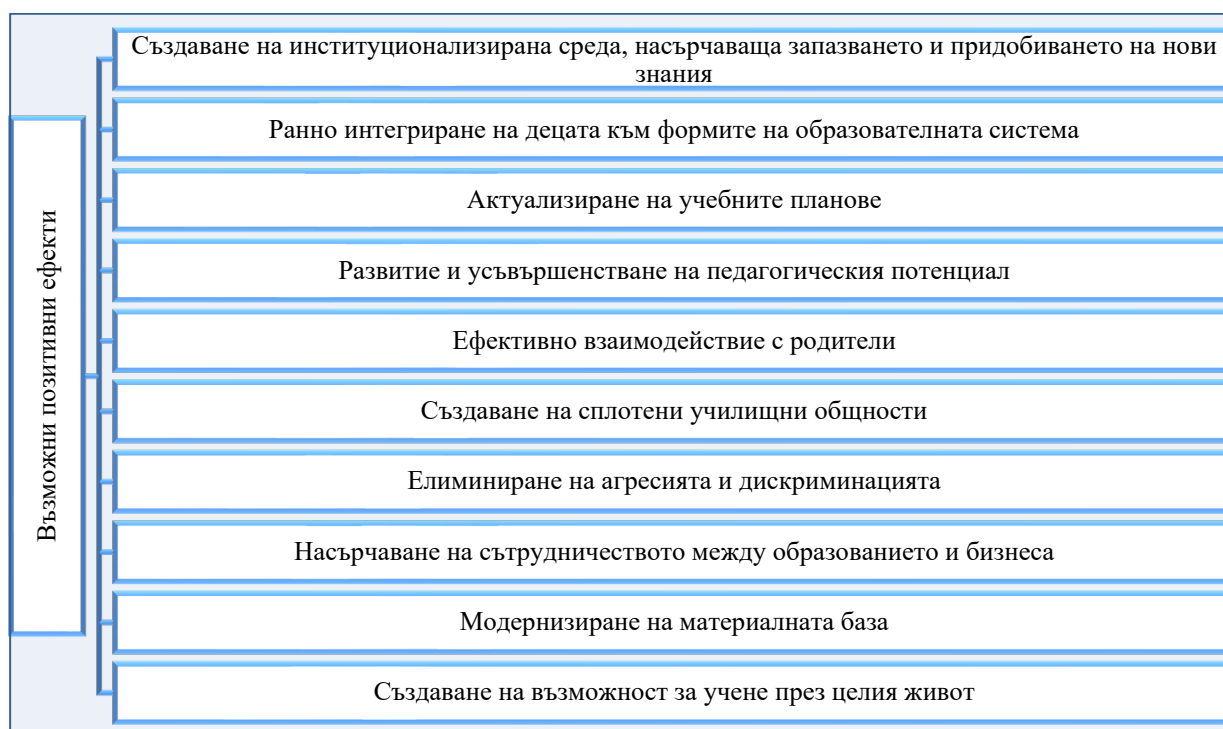
Въпреки усилията за подобряване на качеството, гъвкавостта, модернизацията, в образователната система се наблюдават редица проблемни области, които ограничават постигането на ефективни и трайни резултати на изхода на системата (вж. фиг. 6). Забелязва се обезличаване на преподавателската професия, задълбочаваща се демографска тенденция, ранно отпадане на ученици от образователните структури, недостатъчно внедряване и разпространение на иновационни практики. Липсва култура за изграждане на училищни общности, осигуряващи равен достъп и екологична, подкрепяща среда. Това възпрепятства реализирането на приоритетните цели, заложен в образователните политики, и ограничава възможността за синхронизирането им с европейските практики.

Несъмнено прилаганите образователни политики ще повишават качеството на образование и ще предоставят възможност за постигането на редица позитивни ефекти (вж. фиг. 7).

Източник: Адаптирано по: (МОН, Стратегическа рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България, 2021).

Фигура 6. Проблемни области при реализирането на образователните политики в обхвата на националната стратегическа рамка

Източник: Адаптирано по: (МОН, Стратегическа рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България, 2021).

Фигура 7. Възможни позитивни ефекти от реализирането на образователните политики

За тази цел образователната система следва да разполага с креативни, иновативни и вдъхновяващи преподаватели и административен персонал, осигурявайки условия за развитие на личностните и професионални умения на обучаемите. Търсенето и намирането на устойчиви решения за трайно приобщаване на отпадащи и уязвими лица и групи се явява превенция на агресията, насилието и дискриминацията. В българската образователна система се полагат неимоверни усилия, които целят преодоляване на негативните области и повишаване ефективността на образованието. Разработването на политики, целящи приемственост, партньорство и съгласуваност, измеримост, отчетност и устойчивост на резултатите, иновативност, прозрачност и популяризиране на мерките и резултатите са пътят за изграждане на екологична, модерна, здравословна и подкрепяща среда в образователните институции. Образованието следва да се справи и с недостига на учители, отрицателните ефекти на засилващите се негативни демографски тенденции, да елиминира неграмотността, да преодолее негативните обществени нагласи, които възпрепятстват промените в сферата на образованието и да предложи модерна, гъвкава система, която да подготви следващите поколения за успешна личностна и професионална реализация – всички, идентифицирани и целево обхванати в стратегическата рамка за развитие на образованието в България.

В Таблица 1 са представени основните акценти в потенциалните очаквания на участниците /потребителите/създателите на образователни продукти и услуги, както и възможните ефекти/ резултати при постигане на целите, заложи в стратегическата рамка на образователната система.

Таблица 1

Очаквания на потребителите и възможни резултати при постигане на целите, заложи в стратегическата рамка на образователната система

Приоритетна област	Цели	Задачи	Потребители	Очакван ефект	Резултат
Ранно детско развитие	Ранното интегриране на децата към формите на образованието и обща подкрепа	Партньорство между родителите и образователните институции; създаване на иновативна и модернизирана среда	Деца между 3 и 7 години Учители Родители	Плавен преход от семейна към училищна среда; лесна и бърза адаптация на детето в образователните институции	Интегриране на децата към формите на образованието
Компетентности и таланти	Развитие на личностния потенциал и социалната и емоционална интелигентност на децата	Синхронизиране на учебните планове с изискванията на социално-икономическата среда	Ученици Учители Родители	Формиране на дигитална, медийна, финансова и научна грамотност	Умения за работа в екип; изграждане на личностни характеристики и базови умения и компетентности

Креативни учители	Повишаване на професионалната квалификация на педагогическите специалисти	Участие в мобилности и квалификационни програми	Учители Обучители	Усъвършенстване на педагогическите специалисти	Иновативни, креативни учители
Сплотени училищни общности и системна работа с родителите	Обединяване на семейните и образователните ресурси	Активно участие на родителите в училищния живот	Ученици Учители Родители	Ефективно партньорство с родителите	Висококачествено и привлекателно образование
Ефективно включване, трайно приобщаване и образователна интеграция	Приобщаване на деца със специални образователни потребности, деца от уязвими групи и деца с изяви дарби	Споделяне на добри практики и иновативни методи	Ученици Учители	Усъвършенстване на образователната и разширяване на възпитателната функция	Намаляване на агресията и тормоза в образователните институции и недопускане на дискриминация
Образователни иновации, дигитална трансформация и устойчиво развитие	Дифузия на иновациите и дигиталните умения	Развиване на креативността и творчеството	Ученици Учители	Повишаване ефективността на учебния процес	Изграждане на гражданска, финансова, екологична и спортна култура
Реализация в професиите на настоящето и бъдещето	Удовлетворяване динамиката на пазара на труда	Сътрудничеството между образователните институции и бизнеса	Ученици Учители Бизнес среда	сътрудничество между образователните институции и бизнеса	Реализиране на кадри, готови за професиите на бъдещето
Учене през целия живот	Ефективно кариерно ориентиране	Осигуряване на образователни ресурси за учене през целия живот	Ученици Учители	Популяризиране на ученето; Възможност за преквалификация	Разширяване на професионалните компетенции
Ефективно управление и участие в мрежи	Създаване и поддържане на партньорски мрежи	Екипен подход към всички участници в образователния процес	Ученици Учители Родители	Управление, основано на креативност и иновации; Създаване на съзидателни партньорства между отделните институции	Ползотворно сътрудничество

Източник: Адаптирано по: (МОН, Стратегическа рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България, 2021).

Автор: Снежана Найденова

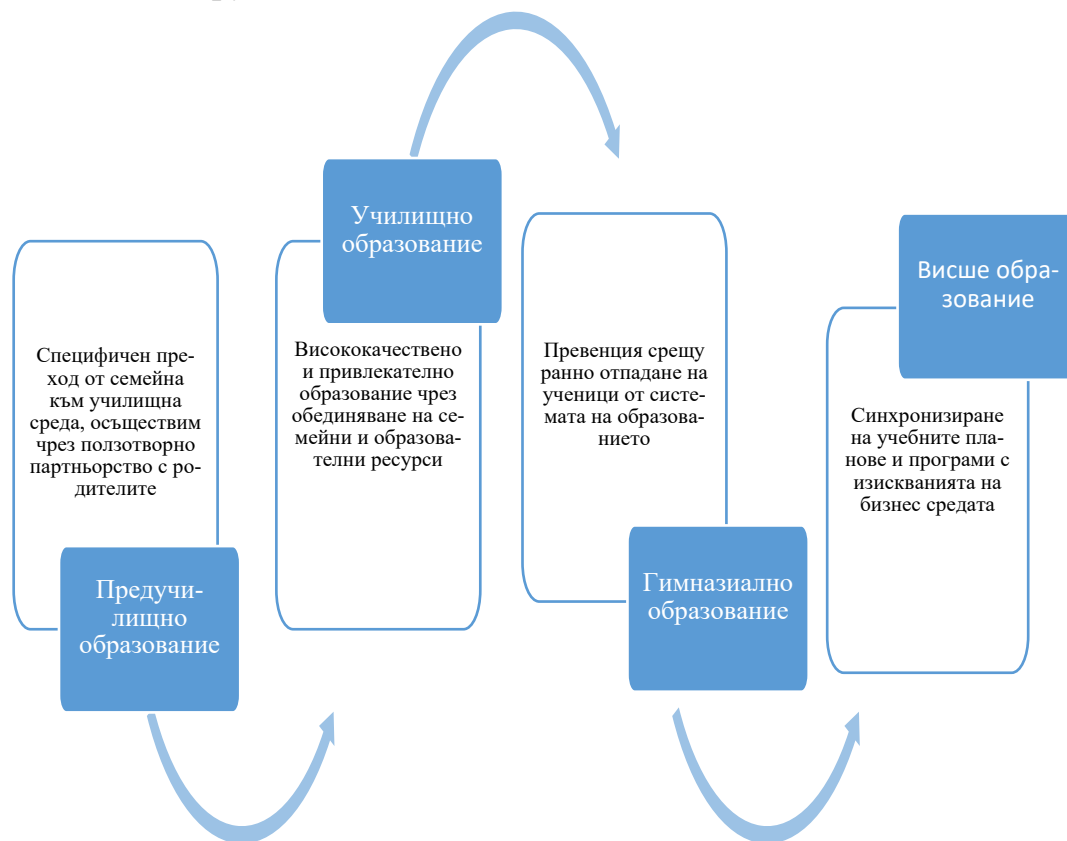
Като член на Европейския съюз България се придържа към обществените политики в сферата на образованието, които целят сътрудничество между образователните институции и насърчаване мобилността на учители и ученици. Споделянето на добри практики и ползотворният обмен на информацията гарантират всеобщ и постоянен достъп до обучение, успешно реализиране на предприемаческия дух, социални умения и компетенции, използвайки информационни технологии и чуждоезиково обучение (Хазърбасанова, 2012). През последните няколко години осъществените промени, продиктувани от образователните политики, са своеобразен преход към зелена икономика. Глобализацията налага въвеждането на информационни технологии, придобиване на дигитални компетентности с превес на чуждоезиково обучение, ефективното сътрудничество между всички участници в образователния процес и най-вече синхронизиране на учебните планове и програми с изискванията и очакванията на бизнес средата (МОН, Стратегия за възпитателната работа в образователните институции, 2019).

Развитието на личностните характеристики на всеки човек са възможност за повишаване на квалификацията и преквалификацията, както и ефективна комуникация, като неизменно условие за модерна образователна система (Commission, Стратегия за учене през целия живот, 2021). Необходимостта от устойчиви политики не само в областта на образованието, но и в сферата на социално-икономическата действителност налага нагласи за устойчиво развитие. Съвременното обучение се фокусира върху формиране и развитие на умения за живот и работа през XXI век, където личните постижения, високата квалификация и перманентното учене гарантират успешна реализация и в личен, и в професионален план. Позовавайки се на фактите, в следващия десетгодишен период българската образователна система е призвана да подготви потребителите на образователните услуги за успешна личностна и професионална реализация, създавайки поколение, подготвено за професиите на бъдещето.

Функционирането на образователната система и прилагането на образователната парадигма предполагат целесъобразни действия, осигуряващи благоприятна среда за разширяване обхвата и повишаване качеството на предлаганите образователни продукти и услуги, усъвършенстване на образователните механизми, увеличаване ефективността на прилаганите инструменти за въздействие върху всички участници в образователната система, като се отчитат специфичните особености на всяка образователна степен (вж. фиг. 8).

Необходимо е да се постави акцент върху развитие на педагогическия потенциал и да се фокусират усилията върху веригата от причинно-следствени връзки между отделните образователно-квалификационни равнища. Централизираният модел на управление следва да разшири възможностите за децентрализиране управлението на отделни компоненти на образователната сис-

тема, като се отчитат специфичните параметри на средата и отделните участници и се толерира поддържането на позитивен образователен климат, разкриващ ползите от сътрудничеството.

Източник: Commission, Организация и структура на образователната система, 2019.

Фигура 8. Специфика на различните образователни степени

Заклучение

Формираните образователни компетенции, следствие реализирането на заложените в стратегическата рамка цели, могат да съдействат за постигането на редица лични и обществени цели, надграждайки възможностите на образователната системата посредством непрекъснато разширяващите се дигитализация, глобализация и интеграция на процеси, системи и механизми за въздействие. Развитието и формирането на ценности е иновативна, креативна педагогическа дейност и обмяна на опит, моделиращи ефективна мрежа за сътрудничество между преподаватели, обучаеми и родители като главни представители на визията за образователна реформа и същевременно – потребители на нейните резултати. С оглед развитието на обществото мисията на образователната система е изпълнима единствено в условия на споделеност, с очертани

основни приоритетни области за развитие, цели и мерки, съдействащи за реализирането на наложилите се образователни тенденции.

В контекста на поставените цели, наличието на позитивни ефекти и ограничаващи условия настоящото проучване не претендира за изчерпателност, но може да се възприеме като представителен скрининг на състоянието и ключовите предизвикателства пред образователната система. Постигнатата цел на изследването представлява добра основа за последващо, в дълбочина проучване, анализ, оценка и идентифициране на възможности за усъвършенстване и развитие на образователната система, в условия на сътрудничество, споделеност и приемственост в образователните стратегии, заложи в Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България през следващите десет години.

Използвани източници

- Commission, E. (2019). *Организация и структура на образователната система*. Извлечено от https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/bulgaria/organisation-education-system-and-its-structure_bg
- Commission, E. (2021). *Стратегия за учене през целия живот*. Извлечено от https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/lifelong-learning-strategy-12_bg
- Георгиев, Л. (2007). *Децентрализацията-разбирана и правена*.
- Георгиева, В., & Николаева, С. (2001). *Образователен мениджмънт*.
- Закон за предучилищното и училищното образование*. (2016). София.
- МОН. (2019). *Стратегия за възпитателната работа в образователните институции*.
- МОН. (2021). *Стратегическа рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България*.
- Пантелеев, Ц. (2005). *Проектни интервенции в образованието*. София.
- Радев, П., & Александрова, А. (2015). *Мениджмънт на училището като организация*.
- Севдалинова, Д. (н.д.). *Образователната система в България-същност и възможности за подобряване на нейния управленски модел (I Продължаващо образование изд.)*. I Продължаващо образование. Извлечено от <https://diuu.bg/emag/8089/>
- Филипова, Д. Н. (н.д.). *Образователна администрация и управление на образованието-традиции и иновации*.
- Хазърбасанова, Е. (2012). *Политиките на европейския съюз в областта на образованието и културата*. София.
- ЦОПУО. (2020). *Програма за международно оценяване на учениците в Организацията за икономическото сътрудничество и развитие*. Извлечено от <http://copuo.bg/page.php?c=11>

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ - СВИЦОВ

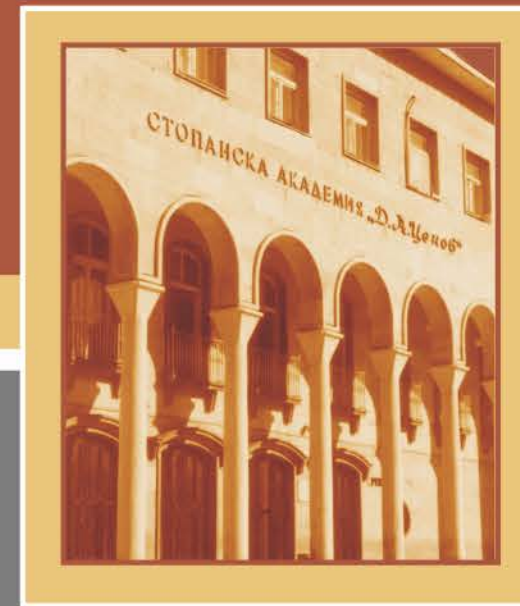
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ

ГОДИШЕН

АЛМАНАХ

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

Том XIV, 2021

Книга 17

Том XIV, 2021 г.
Книга 17

Академично издателство
„ЦЕНОВ“ - Свищов

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Доц. д-р Красимира Славева – главен редактор
Доц. д-р Марина Николова – зам. главен редактор
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Петранка Мидова
Доц. д-р Николай Нинов
Доц. д-р Людмил Несторов

Екип за техническо обслужване:

Анка Танева – стилев редактор
Ст. преп. Иванка Борисова – превод и редакция
на английски език
Янислава Александрова – технически секретар

СЪДЪРЖАНИЕ

Студии

Андрей Антонов Йорданов ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ВЪВЕЖДАНЕТО НА ГЪВКАВО УПРАВЛЕНИЕ В ПРОЕКТНИ ЕКИПИ.....	5
Анна Димитрова Димитрова СТРУКТУРНИ ТРАНСФОРМАЦИИ НА ПРЕКИТЕ ЧУЖДЕСТРАННИ И ВЪТРЕШНИ ИНВЕСТИЦИОННИ ПОТОЦИ В БЪЛГАРИЯ (2010 – 2020).....	24
Беатрис Венциславова Любенова СТРЕС ТЕСТОВЕТЕ КАТО ИНТЕГРАЛЕН ПОДХОД ЗА КОМПЛЕКСНА ОЦЕНКА НА УПРАВЛЕНИЕТО НА РИСКА, КАЧЕСТВОТО НА АКТИВИТЕ И УСТОЙЧИВОСТТА НА БАНКИТЕ	49
Даниел Сергеев Тунчев ПЪРВИЧНИ И ВТОРИЧНИ ФАКТОРИ ЗА ФОРМИРАНЕ ЦЕНАТА НА ПЕТРОЛА – ИКОНОМИЧЕСКИ РАКУРСИ И ГЕОПОЛИТИЧЕСКИ АСПЕКТИ	81
Диана Руменова Христова КАРИЕРНОТО РАЗВИТИЕ ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА СЛУЖИТЕЛИТЕ И РАБОТОДАТЕЛИТЕ	103
Елена Валериева Вълчева АНАЛИЗ НА ТОВАРНИЯ АВТОМОБИЛЕН ТРАНСПОРТ В БЪЛГАРИЯ	118
Елена Димитрова Ташкова КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА ЗА ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ИКОНОМИКАТА.....	137
Калоян Драгомиров Паргов ИСТОРИЧЕСКИ АНАЛИЗ И ОЦЕНКА НА ЕНЕРГИЙНАТА ПОЛИТИКА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В НАЧАЛОТО НА ХХІ ВЕК	163
Николай Кирилов Калистратов МЕТОДИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА РЕВИЗИОННИЯ АКТ И ОТЧИТАНЕ НА ФУНКЦИИТЕ И ВЛИЯНИЕТО МУ ВЪРХУ ИКОНОМИКАТА В СЯНКА В БЪЛГАРИЯ	192
Стелиян Богданов Стефанов ПОТРЕБНОСТ ОТ ПРОМЕНИ В ДАНЪЧНАТА ПОЛИТИКА НА БЪЛГАРИЯ.....	217

Юлиан Христов Войнов
ПРЕДПОСТАВКИ И ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА
ИНСТРУМЕНТАРИУМА ЗА СТРЕС ТЕСТ НА ПУБЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ 234

Yaakov Itach
THE IMPACT OF FINANCIAL EDUCATION PROGRAMMES
IN ISRAEL AND THE FAMILY DISCUSSION ON FINANCIAL
MATTERS ON THE BEHAVIOUR OF YOUTH..... 260

Статии

Борислав Петров Лазаров
ТЕНДЕНЦИИ В ИНТЕНЗИВНОСТТА НА АВТОМОБИЛНОТО ДВИЖЕНИЕ
В СЕВЕРНА БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА ИКОНОМИЧЕСКА
ОБОСНОВКА НА РАЗВИТИЕТО НА TEN-T 289

Боряна Великова Симеонова
МОДЕЛИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА СТОКИТЕ В ПРЕДПРИЯТИЯТА
С ТЪРГОВСКА ДЕЙНОСТ 303

Боян Димитров Вранчев
ЕФЕКТИВНОСТ НА ПРОЕКТНИТЕ ЕКИПИ 315

Ваня Владимирова Галчева
АНАЛИЗ НА АВТОМОБИЛНИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА
В БЪЛГАРИЯ 332

Вахан Ахаси Бохосян
МОРАЛЕН РИСК И ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА КОНФЛИКТА
“ПРИНЦИПАЛ-АГЕНТ“ В ЗАСТРАХОВАНЕТО 343

Галя Колева Монева
ГЕНЕЗИС И ЕВОЛЮЦИЯ НА РЕВЕНЮ МЕНИДЖМЪНТА
НА РЕСТОРАНТЪОРСКИЯ БИЗНЕС..... 356

Георги Стоилов Анев
БИЗНЕС МОДЕЛИ И ПОДХОДИ ЗА ГЕНЕРИРАНЕ НА ПРИХОДИ
В ЕЛЕКТРОННАТА ТЪРГОВИЯ 373

Даниел Генчев Данчев
НОВИ ПОЛИТИКИ И ПЕРСПЕКТИВИ ПРЕД МАЛКИТЕ И СРЕДНИ
ПРЕДПРИЯТИЯ В БЪЛГАРИЯ 390

Даниела Стойчева Сачарова
КОНЦЕНТРАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ
ОБЩОЗАСТРАХОВАТЕЛНИ КОМПАНИИ В СЕКТОРА
НА ОБЩЕСТВЕНИТЕ ПОРЪЧКИ 402

Димитър Сергеев Димитров БАЛКАНСКИЯТ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИ ВЪЗЕЛ И БЪЛГАРСКИЯТ ТУРИЗЪМ.....	412
Кармен Димитров Вранчев НИЪРШОРИНГЪТ КАТО СТРАТЕГИЯ ЗА ПРИВЛИЧАНЕ НА ПРЕКИ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ В БЪЛГАРИЯ.....	422
Катя Симеонова Иванова ФИНАНСОВИ АСПЕКТИ ПРИ УПРАВЛЕНИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В УСЛОВИЯТА НА COVID-19	436
Кузман Илиев Илиев ПАРИЧНАТА ДИНАМИКА КАТО ФАКТОР НА ГЕНЕРАЛНОТО РАВНОВЕСИЕ В ИКОНОМИКАТА И ИКОНОМИЧЕСКИЯ ЦИКЪЛ – КОНЦЕПТУАЛНИ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ АСПЕКТИ	450
Магдалена Славе Андоновска ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА МЕДИЙНИЯ ПЛУРАЛИЗЪМ В РЕПУБЛИКА С. МАКЕДОНИЯ	466
Мария Александрова Велкова УПРАВЛЕНИЕ НА КОНФЛИКТИ В МУЛТИКУЛТУРНИ ОРГАНИЗАЦИИ	475
Мартин Николаев Харизанов ФИНАНСОВИ АСПЕКТИ НА РЕАЛИЗИРАНИТЕ ПРОГРАМИ ЗА РАЗВИТИЕ В СЕВЕРОЗАПАДНИЯ РАЙОН ЗА ПЛАНИРАНЕ	487
Мартин Яворов Бакърджиев УСТОЙЧИВОСТ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В КОРПОРАТИВНОТО УПРАВЛЕНИЕ	503
Моника Любомирова Янакиева ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ФОРМИРАНЕТО И БЮДЖЕТИРАНЕТО НА ПУБЛИЧНИТЕ ПОЛИТИКИ В ОБЛАСТТА НА МЛАДЕЖТА	523
Наталия Стоянчева Стоянова ЗА НАПРЕДЪКА НА БЪЛГАРИЯ ПО ГЛОБАЛНИТЕ ЦЕЛИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ	543
Никола Илчов Илчев ОПЕРАТИВНИ МОДЕЛИ ЗА ТЪРГОВИЯ НА ХРАНИТЕЛНИ СТОКИ И НАПИТКИ В ДИГИТАЛНА СРЕДА	555
Орлин Чавдаров Япраков АНАЛИЗ НА КОЛИЧЕСТВЕНИТЕ ИЗМЕРИТЕЛИ В БЪЛГАРСКИЯ БАНКОВ ПАЗАР	565

Рая Бисерова Драгоева ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА КОНСОЛИДАЦИОННИТЕ ПРОЦЕСИ ВЪРХУ ЕФЕКТИВНОСТТА НА БАНКОВАТА ДЕЙНОСТ	580
Румяна Цветанова Витнъова ПОСТИЖЕНИЯ И ПРАКТИКИ ПРИ ВЪВЕЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАНИЕ ПО ФИНАНСОВА ГРАМОТНОСТ В УЧИЛИЩАТА	598
Светлана Димитрова Аврионова ПОСТЪПЛЕНИЯТА ОТ ДАНЪЧНИ ПРИХОДИ В БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА НА ПАНДЕМИЯТА КОВИД-19	615
Силвия Петрова Петранова ТУРИЗМЪТ В БЪЛГАРИЯ И КРИЗАТА COVID-19	625
Слави Петров Джалъзов ТЕОРЕТИЧНИ И ПРИЛОЖНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ОНЛАЙН КОМУНИКАЦИИТЕ В ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС	638
Снежана Веселинова Найденова СТРАТЕГИЧЕСКАТА РАМКА НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА – ПРОБЛЕМНИ ОБЛАСТИ И ВЪЗМОЖНИ ПОЗИТИВНИ ЕФЕКТИ ЗА ОСНОВНИТЕ УЧАСТНИЦИ	652
Станислав Чавдаров Младенов ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19 ВЪРХУ СЕКТОРИТЕ В ИКОНОМИКАТА НА СТРАНАТА	669
Стефан Ангелов Пешов СЪЩНОСТ НА ДАНЪЧНИТЕ ИЗМАМИ ПРИ ТЪРГОВИЯТА С ГОРИВА И НЕФТОПРОДУКТИ	687
Теодор Людмилков Борисов РЕПУБЛИКАНСКАТА ПЪТНА ИНФРАСТРУКТУРА В БЪЛГАРИЯ – СПЕЦИФИКИ И РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ.....	697

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДОКТОРАНТИ
Студии и статии
Том XIV – 2021, книга 17

Даден за печат на 10.07.2023 г., излязъл от печат 14.07.2023 г.
Поръчка № 18830; формат 16/70/100; тираж 65

ISSN 1313-6542

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов“
Свищов, ул. „Цанко Церковски“ 11А